

Diana JAGODZIŃSKA

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Kilka przepisów na szkołę, czyli o pojęciu „szkoła” w 1. rozdziale *Ustawy o systemie oświaty*

A few recipes for school,
that is, the concept of “school”
in the first chapter of the *Act on the education system*

Abstract: The article is aimed at exploring the meaning of the term “school” in selected regulations of educational law. It explains the specificity of legal texts and the rules governing the establishing of the principles of functioning in the public sphere in their content. Next, it presents the motives for the modification of commonly understood ideas in the text of the legal act. The described phenomenon has been illustrated with the school image reconstructed on the basis of the content of Chapter 1 of the *Act on the education system*. In the given passage, the ways of defining the term “school” and their relation to the tasks imposed on the school by the text of the Act have been analyzed. Thus the article reproduces the linguistic image of school, which lies at the basis of the established regulations and therefore should be taken into account when adopting the educational law.

Key words: legal texts, the *Act on the education system*, educational law, legal definitions, specialist language, linguistic image of the world, school

Uczęszczanie do szkoły jest wpisane w życiorys niemal każdego człowieka na świecie. Choć, będąc instytucją, może ona różnić się w sposobie funkcjonowania i być na rozmaite sposoby zorganizowana, jest elementem wpisanym w młodzińczy etap życia i doświadczeniem, które łączy pokolenia. Z tego względu pojęcie „szkoła”, mimo iż ma wiele znaczeń, jest z łatwością definiovane przez użytkowników języka. W słownikach języka polskiego słowem tym

określa się placówkę edukacyjną, materialny budynek, miejsce poznawania koleżanek czy kolegów i spotkania się ze znajomymi, tworzącą się między nimi specyficzną społeczność, bądź też wiedzę i umiejętności, będące efektem działań edukacyjnych¹. Jednak mimo wskazywania w opracowaniach leksykograficznych przede wszystkim instytucjonalnej roli szkoły oraz mimo powszechnej społecznej świadomości jej sformalizowanego działania na co dzień mało kto zastanawia się nad prawnymi aspektami realizowanych przez szkołę zadań. Co więcej, w języku przeciętnego użytkownika znajduje odzwierciedlenie wyrażenie antropocentryczne pojmowanie szkoły, które w centrum stawia uczniów, nauczycieli oraz ich wzajemne relacje².

W odmienny sposób szkoła pojmowana jest w prawie oświatowym. W treści aktów prawnych bowiem postrzega się ją wyłącznie przez pryzmat zleconych zadań wychowawczo-oświatowych. Jest to związane z założeniami tego typu tekstów, które za pomocą abstrakcyjnie ujętych nakazów i zakazów postępowania ustanawiają normy obowiązujące w sferze publicznej. Dlatego prawodawca nie odnosi się do wszystkich cech i aspektów szkoły, lecz wybiera z nich jedynie te, które dotyczą formalnych aspektów funkcjonowania szkoły, a także są prawnie relewantne. Pomijanie pozostałych przejawów działań placówki oświatowej wynika natomiast z założeń prawidłowej legislacji, która powinna ingerować w życie społeczne wyłącznie wówczas, gdy jest to niezbędne i uzasadnione³. Tym samym, określając uprawnienia i obowiązki, prawodawca ma wyznaczać miejsce szkoły w systemie oświatowym, pozostawiając możliwie duży zakres swobody działania tworzącym ją społecznościom — uczniom, nauczycielom, pedagogom, rodzicom oraz dyrekcji⁴.

Ograniczenie unormowań prawnych wyłącznie do istotnych — z punktu widzenia przepisów — rodzajów działalności szkoły nawiązuje do gwarancyjnej funkcji prawa i będącej jej wyrazem zasady *nullum crimen sine lege* — „nie ma

¹ Zob. *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*. T. 41. Red. H. Zgółkowa. Poznań 2004, s. 352—354. Por. *Słownik języka polskiego*. T. 8. Red. W. Doroszewski. Warszawa 1966, s. 1112—1114; *Słownik języka polskiego*. T. 2. Red. M. Szymczak. Warszawa 1994, s. 385—386; *Uniwersalny słownik języka polskiego*. T. 4. Red. S. Dubisz. Warszawa 2003, s. 662—663; *Słownik współczesnego języka polskiego*. T. 2. Red. B. Dunaj. Warszawa 1999, s. 385—386; *Inny słownik języka polskiego*. T. 2. Red. M. Bańko. Warszawa 2000, s. 753—754.

² Więcej na ten temat pisałam w artykule: *Szkoła w języku, we wspomnieniach i w paragrafach*. W: *Językowe, literackie i kulturowe ścieżki edukacji polonistycznej (tradycja i współczesność)*. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Helenie Synowiec w czterdziestolecie pracy naukowej i dydaktycznej. Red. D. Krzyżyk, B. Niesporek-Szamburska. Katowice 2014, s. 259—270.

³ Zob. J. Kochanowski: *Jurydyzacja życia*. http://www.kochanowski.pl/pub_palestra_0708_2002.html [data dostępu: 20.01.2017].

⁴ Zob. A. Król, P. Kuzior, M. Łyszczarz: *Prawo oświatowe. Komentarz do ustawy o systemie oświaty*. Warszawa—Bielsko-Biała 2009, s. 13—16. Por. także D. Kurzyna-Chmiel: *Podstawy prawne i organizacyjne oświaty. Prawo oświatowe w zarysie*. Kraków 2006, s. 88—89.

przestępstwa bez ustawy”. Zgodnie z jej przesłaniem wszystko to, co nie jest w sposób wyraźny zakazane, uznaje się za dozwolone⁵. U źródeł takiego ujęcia regulacji normatywnych leży przypisywana prawu od lat funkcja rozstrzygania konfliktów między jednostkami i zapobieganie ich powstawaniu w przyszłości⁶. W jej świetle odgórnie nakładane normy postępowania są zasadne tylko w takich płaszczyznach, w jakich pokrywają się ze sprzecznymi interesami jednostek.

Rozbudowane struktury społeczne, w których obecnie żyjemy, a także indywidualizm obywateli sprawiają jednak, iż sporne sytuacje i wzajemnie wykluczające się postawy ujawniają się coraz częściej w sferze publicznej. Z tego względu zbiory przepisów zostały rozwinięte do tego stopnia, że tworzą odrębny system, obejmujący dodatkowo kilka złożonych podsystemów — gałęzi prawa. Ponadto konieczność szczegółowego uregulowania poszczególnych przepisów doprowadziła do sytuacji, w której konieczne jest nie tylko wprowadzanie norm coraz bardziej szczegółowych, ale też modyfikowanie używanego do ich tworzenia systemu pojęciowego. Granica bowiem między tym, co bezprawne, a tym, co dozwolone, musi być jasna i precyzyjna. Dlatego na użytek aktów prawnych pochodzące z języka ogólnego pojęcia wprowadzane bywają nierzadko jako terminy o odmiennych niż powszechne znaczeniach. Niejednokrotnie potrzeba dookreślenia prowadzi do tak znaczących zawężeń semantycznych, że tym samym sformułowaniom nadawane są odmienne, specjalistyczne sensy nawet w poszczególnych dyscyplinach prawa. Jak opisuje ów zabieg Maciej Zieliński: „Można nawet powiedzieć, że zdania te czyta się quasi-idiomatycznie, że to jest tak, jakby co innego było napisane, a co innego się w pierwszym rzędzie odczytywało”⁷. Stąd też niejednokrotnie świadomość odrębności znaczeń pojęć ogólnych w prawie będzie warunkiem niezbędnym do poprawnego odczytywania ustanowionych przepisów i dotarcia do przekazanej za pomocą języka normy postępowania.

Prawidłowe odkodowanie norm prawnych wymaga również podjęcia uprzedniego wysiłku, zdobycia pewnej wiedzy, wkroczenia do innego, nowego świata, w którym poszczególne elementy tworzone są zgodnie z obowiązującymi normami prawnymi. Jak przekonuje Tomasz Gizbert-Studnicki:

Mieszkańcami świata prawnego nie są ludzie, lecz podmioty prawa. [...] Świat zaludniony przez osoby fizyczne i prawne, organy państwa, strony

⁵ Zob. A. Stępkowski: *Kochaj i rób, co chcesz. Rzecz o etyce, prawie, miłości własnej i o państwie prawa*. „Pro Fide Rege et Lege” 2008, nr 1, s. 49—55.

⁶ Zob. F. Bastiat: *Prawo*. W: Idem: *Dziela zebrane*. T. 1. Tłum. P. Toboła-Pertkiewicz. Warszawa 2009, s. 59—106.

⁷ M. Zieliński: *Wiedza o tekstach prawnych jako warunek ich rozumienia*. W: *Język polskiej legislacji, czyli zrozumiałość przekazu a stosowanie prawa*. Red. A. Tietajew-Różańska. Warszawa 2007, s. 26—30.

procesowe, przestępców i wyborców różni się od świata zamieszkałego przez brunetów i blondynów, wykształconych i niewykształconych, zdolnych i leniwych [...]»⁸.

Dopiero zrozumienie zasad rządzących przestrzenią prawną, rozpoznanie funkcjonujących w jej obrębie instytucji i podmiotów, a także dotarcie do jej mechanizmów i celów pozwalają na pełne porozumienie odbiorcy przepisu z prawodawcą, który ów świat stwarza.

Główną barierą w komunikacji nadawczo-odbiorczej za pomocą aktów prawnych jest więc specyficzny język, za pomocą którego konstruowane są przepisy. W literaturze przedmiotu, z uwagi na częstotliwość występowania w nim specjalistycznych terminów i pojęć, uznawany jest on za język specjalistyczny⁹. Trudno twierdzić, że wprowadzane do tekstu przepisów profesjonalizmy są bezcelowe — służą one spójności terminologicznej, precyzji oraz ograniczeniu dowolności w interpretowaniu normowanych sytuacji, która mogłaby mnożyć ewentualne kwestie sporne. Dlatego też ustawy często i w sposób zasadny nadają pojęciom języka ogólnego znaczenia, które odbiegają zarówno od sensu potocznego, jak i wynikającego z tekstu innych aktów prawnych¹⁰. Takie rozwiązanie zostaje zwykle czytelnikowi wyraźnie zasygnalizowane. Do aktu prawnego wprowadza się wówczas odrębną jednostkę formalną (najczęściej artykuł), która *expressis verbis* dookreśla w postaci definicji legalnych konotacyjne ograniczenia używanych zwrotów. Pełni ona funkcję wzorca zachowania językowego, który ma wskazywać odbiorcy, jakie znaczenie należy każdorazowo przypisać danemu pojęciu lub wyrażeniu. Nie zawsze jednak specjalistyczny termin wskazany jest literalnie. Zdarza się bowiem, że wyłącznie sposób sformułowania pojęcia w ustawie ma stanowić podstawę kwalifikacji danego fragmentu przepisu jako wiążącego określenia ustawowego¹¹. Także w przypadku zastosowania takiego rozwiązania, niezależnie od zewnętrznych ram zwerbalizowania odmiennego znaczenia pojęcia, założony przez prawodawcę odcień specjalistyczny musi być następnie konsekwentnie stosowany w obrębie całego aktu prawnego¹². Tym samym obliuguje interpretatora do nieprzekraczania

⁸ T. Gizbert-Studnicki: *Język prawny a obraz świata*. W: *Prawo w zmieniającym się społeczeństwie*. Red. G. Skąpska. Kraków 1992, s. 149—161.

⁹ Zob. T. Borkowski: *Terminologia prawna w ujęciu terminograficznym*. „Komunikacja Specjalistyczna” 2011, nr 4, s. 225—238. Por. A. Choduń: *Leksyka tekstów aktów prawnych*. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2006, z. 4, s. 19—30; Eadem: *Leksyka tekstów aktów prawnych w zasobie leksykalnym współczesnej polszczyzny*. Warszawa 2007, s. 9—86.

¹⁰ Zob. M. Pawelec: *Prawo i język*. W: *Lingua iuris*. Red. A. Mróz, A. Niewiadomski. Warszawa 2010, s. 11—15.

¹¹ Zob. M. Pilch: *Ustawa o systemie oświaty. Komentarz*. Warszawa 2006, s. 18—19.

¹² Zob. A. Malinowski: *Jednoznaczność i precyzja słów w tekście prawnym*. W: *Zarys metodyki pracy legislatora. Ustawy. Akty wykonawcze. Prawo miejscowe*. Red. A. Malinowski. Warszawa 2009, s. 279—313.

granic semantycznych używanego wyrazu lub zestawienia wyrazów poza te ustanowione w danym zbiorze przepisów, a często również całej gałęzi prawa.

Z sytuacją nadania specjalistycznego znaczenia mamy do czynienia również w 1. rozdziale *Ustawy o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r.*¹³. Nie sformułowano w nim ustawowej definicji pojęcia „szkoła”. W art. 3 ust. 1 wprowadzono wprawdzie informację formalnie przypominającą wiążące wyjaśnienie terminu, ale wskazuje ona wyłącznie rozszerzony zakres uregulowań odnoszących się do szkoły, rozciągając je również na przedszkola¹⁴. Z tego względu ustalenia definicyjne należy oprzeć na dalszej treści rozdziału analizowanej ustawy. Biorąc pod uwagę fakt, że jest to początkowy fragment zbioru przepisów, zawierać on będzie aspekty najważniejsze w mniemaniu prawodawcy. Jego zadaniem jest stworzenie całościowej, spójnej konstrukcji semantycznej pojęcia „szkoła” w tekstach prawnych. Unormowanie bowiem pewnych aspektów aktywności instytucji w rozdziale ogólnym ustawy świadczy o wysokiej randze uwzględnionych kwestii. Obraz zrekonstruowany na podstawie początkowych norm będzie więc kluczowy dla właściwego odkodowania całego tekstu aktu prawnego. Szczegółowe zestawienie kontekstów użycia terminu „szkoła” w rozdziale 1. analizowanej ustawy prezentuję w tabeli 1.

Tabela 1

Komponenty językowego obrazu szkoły w rozdziale 1. *Ustawy o systemie oświaty*

Miejsce w ustawie	Cytat	Interpretacja
Art. 1. System oświaty zapewnia w szczególności:		Artykuł wprowadza gwarancje działań podejmowanych w ramach publicznej oświaty, a więc także w szkole. Jest to katalog otwarty — nie zawiera wyczerpującej listy zadań edukacyjno-wychowawczych
Ust. 1	realizację prawa każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej do kształcenia się oraz prawa dzieci i młodzieży do wychowania i opieki, odpowiednich do wieku i osiągniętego rozwoju	Podkreślenie dwoistości zadań podejmowanych przez szkołę: kształcenia i wychowania. Wskazanie czynników, które muszą zostać uwzględnione w działaniach — wieku i rozwoju uczniów
Ust. 2	wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny	Ujęcie wychowawczej funkcji szkoły oraz jej asystenckiej roli wobec rodziny
Ust. 3	możliwość zakładania i prowadzenia szkół i placówek przez różne podmioty	Gwarancja konkurencyjności oferty oświatowej zapewnionej dzięki możliwości zakładania szkół również poza siecią placówek państwowych. Jest to jednocześnie propozycja realizacji powszechnej odpowiedzialności za oświatę i obowiązku troszczenia się o kształt działań edukacyjnych

¹³ *Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r.* Dz.U. 2004, nr 256, poz. 2572.

¹⁴ M. Pilch: *Ustawa o systemie oświaty...*, s. 18—19.

Ust. 4	dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej	Wyszczególnienie kolejnego — uzupełniającego wcześniejsze — determinantu w procesie edukacji: możliwości psychofizycznych jednostkowego ucznia. Wskazanie form pomocy uczniom o specjalnych potrzebach edukacyjnych: pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy. Stanowi wyraz konstytucyjnej zasady równości oraz prawa do nauki ¹⁵
Ust. 5	możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną, niedostosowaną społecznie i zagrożoną niedostosowaniem społecznym, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami	Uszczegółowienie grup uczniów objętych specjalnymi metodami pracy. Doprecyzowanie powszechnego prawa do nauki, którego zakres obowiązywania obejmuje wszystkie typy szkół. Wskazanie kolejnych czynników, mających istotny wpływ na przebieg nauczania szkolnego: potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz predyspozycji ucznia
Ust. 5a	opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwienie realizowania zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych	Skonkretyzowanie działań wobec jednej z grup uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, wymienionych uprzednio. Podkreślenie opiekuńczej funkcji szkoły, która ma być realizowana nie tylko poprzez uwzględnienie indywidualnych potrzeb uczniów niepełnosprawnych w procesie kształcenia, ale także przez podjęcie działań rewalidacyjnych
Ust. 6	opiekę nad uczniami szczególnie uzdolnionymi poprzez umożliwienie realizowania indywidualnych programów nauczania oraz ukończenia szkoły każdego typu w skróconym czasie	Zwrócenie uwagi na specjalne potrzeby uczniów szczególnie uzdolnionych. Możliwość modyfikacji programów nauczania i dostosowania do oczekiwań zdolnej młodzieży. Zaakcentowanie jednej z form pracy z uczniem zdolnym — akceleracji, skutkującej redukcją okresu uczęszczania do poszczególnych typów szkół
Ust. 7	upowszechnianie dostępu do szkół, których ukończenie umożliwia dalsze kształcenie w szkołach wyższych	Próba szerokiej interpretacji zasady równości i prawa do nauki — umożliwienie kontynuacji kształcenia także po ukończeniu szkoły ponadgimnazjalnej. Jednoczesne swoiste zobowiązanie do podjęcia współpracy szkół ponadgimnazjalnych i uczelni wyższych
Ust. 8	możliwość uzupełniania przez osoby dorosłe wykształcenia ogólnego, zdobywania lub zmiany kwalifikacji zawodowych i specjalistycznych	Gwarancja możliwości kształcenia się osób dorosłych w zakresie ogólnym, zawodowym oraz specjalistycznym. Dalsza realizacja zasady indywidualizacji procesu nauczania i funkcjonalizacji kształcenia — ułatwienie ciągłego rozwoju osobistego, który pozwala na elastyczność wobec wymogów rynku pracy

¹⁵ Zob. P. Bała: *Konstytucyjne prawo do nauki a polski system oświaty*. Warszawa 2009, s. 147—256.

Ust. 9	zmniejszanie różnic w warunkach kształcenia, wychowania i opieki między poszczególnymi regionami kraju, a zwłaszcza ośrodkami wielkomiejskimi i wiejskimi	Wskazanie działań niezbędnych do podjęcia w ramach realizacji zasady równości dostępu do nauki oraz realizacji prawa do nauki. Uwypuklenie konieczności ujednolicenia poziomu kształcenia między poszczególnymi regionami w kraju, w tym pomiędzy miastami a wsiami
Ust. 10	utrzymywanie bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach i placówkach	Unormowanie kwestii bezpieczeństwa i higieny podczas nauki szkolnej
Ust. 11	upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o zasadach zrównoważonego rozwoju oraz kształtowanie postaw sprzyjających jego wdrażaniu w skali lokalnej, krajowej i globalnej	Ukierunkowanie edukacji nie tylko na zdobywanie wiedzy, ale również rozwój osobisty uczniów. Sfunkcjonalizowanie zdobytych umiejętności — kształcenie postaw umożliwiających podejmowanie działań rozwojowych w trzech sferach: lokalnej, krajowej i globalnej
Ust. 12	opiekę uczniom pozostającym w trudnej sytuacji materialnej i życiowej	Rozszerzenie zadań szkoły o zapewnienie pomocy materialnej uczniom w sytuacji trudnej, także innego typu pomocy (np. psychologicznej) uczniom w złej sytuacji życiowej
Ust. 13	dostosowywanie kierunków i treści kształcenia do wymogów rynku pracy	Konieczność uwzględnienia w procesie edukacji oczekiwań rynku pracy. Postulat koresponduje z ust. 8, ale podmiotem odpowiedzialnym za skorelowanie szkolnych treści poznawczych z popytem rynkowym czyni się nie ucznia, lecz szkołę
Ust. 13a	kształtowanie u uczniów postaw przedsiębiorczości sprzyjających aktywnemu uczestnictwu w życiu gospodarczym	Zobowiązanie szkoły do przygotowania uczniów także do podejmowania aktywności gospodarczej — stymulowanie postaw przedsiębiorczych
Ust. 14	przygotowywanie uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia	Kontynuacja wymogu funkcjonalizacji umiejętności nabywanych przez uczniów w szkole wobec przyszłej kariery zawodowej — wprowadzenie kolejnej formy wsparcia uczniów: doradztwa zawodowego
Ust. 15	warunki do rozwoju zainteresowań i uzdolnień uczniów przez organizowanie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz kształtowanie aktywności społecznej i umiejętności spędzania czasu wolnego	Zintegrowanie zasady indywidualizacji nauczania z funkcjami szkoły: wychowawczą i socjalizacyjną. Gwarancja zapewnienia rozwoju indywidualnych uzdolnień na dodatkowych zajęciach, mających służyć kształtowaniu umiejętności społecznych i wzorcowych nawyków organizacji czasu poza szkołą
Ust. 16	upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o bezpieczeństwie oraz kształtowanie właściwych postaw wobec zagrożeń i sytuacji nadzwyczajnych	Zobligowanie do edukacji w zakresie podstaw bezpieczeństwa publicznego. Formowanie właściwych zachowań uczniów w sytuacjach trudnych i stanach wyjątkowych

Art. 4a	Szkoły i placówki zapewniające uczniom dostęp do Internetu są obowiązane podejmować działania zabezpieczające uczniów przed dostępem do treści, które mogą stanowić zagrożenie ich prawidłowego rozwoju, w szczególności zainstalować i aktualizować oprogramowanie zabezpieczające	Uzupełnienie zadań szkół — nie tylko mają one zapewnić uczniom dostęp do Internetu, ale także stworzyć warunki pozwalające na bezpieczne korzystanie z sieci. Ogólnikowe określenie treści, które mają podlegać ograniczeniom dostępu — „treści, które mogą stanowić zagrożenie dla prawidłowego rozwoju”. Wskazanie pożądanej formy realizacji nałożonego obowiązku: instalowanie na bieżąco aktualizowanego oprogramowania zabezpieczającego
Art. 11 ust. 1	Świadectwa i dyplomy państwowe wydawane przez uprawnione do tego szkoły [...] są dokumentami urzędowymi	Delegowanie na szkoły kompetencji do wydawania określonych aktów o statusie dokumentów urzędowych. Wskazanie konstytuuje uprawnienia szkół. Jest jednoznaczne z uznaniem, że szkoły są organami państwowymi, działającymi w sieci administracji publicznej
Art. 12 ust. 1	Publiczne [...] szkoły podstawowe i gimnazja organizują naukę religii na życzenie rodziców, publiczne szkoły ponadgimnazjalne na życzenie bądź rodziców, bądź samych uczniów; po osiągnięciu pełnoletniości o pobieraniu nauki religii decydują uczniowie	Zobligowanie, po spełnieniu wskazanych warunków, publicznych szkół podstawowych oraz gimnazjalnych do organizowania nauki religii. By uszanować wolność wyznania oraz przestrzegać zasady rozdzielenia Kościoła od państwa, za warunek niezbędny do zapewnienia w szkole edukacji religijnej uznano decyzję rodziców uczniów lub samych uczniów, gdy osiągnęli pełnoletniość
Art. 13 ust. 1	Szkoła i placówka publiczna umożliwia uczniom podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, a w szczególności naukę języka oraz własnej historii i kultury	Podkreślenie roli szkoły w umacnianiu ujmowanej wieloaspektowo tożsamości. Wskazanie przedmiotów (treści kształcenia uczniów), których nauczanie ma służyć wspieraniu przynależności do wspólnoty narodowej, etnicznej, językowej i religijnej
Art. 13 ust. 4	W pracy dydaktyczno-wychowawczej szkoły publiczne zapewniają podtrzymywanie kultury i tradycji regionalnej	Zwrócenie uwagi na kształtowanie tożsamości regionalnej uczniów podczas nauki szkolnej (wypożyczenie ich w wiedzę na temat kultury i tradycji regionu, z którego się wywodzą)
Art. 13a ust. 2	Szkoły, z wyłączeniem szkół dla dorosłych, są obowiązane do prowadzenia zajęć wychowania fizycznego	Nałożenie na szkoły obowiązku dbania o aktywność fizyczną uczniów przez wprowadzenie zajęć wychowania fizycznego

Źródło: Opracowanie własne.

Interpretacja obszarów działań unormowanych we wstępnym rozdziale *Ustawy o systemie oświaty* pozwoliła odtworzyć zadaniowy obraz szkoły. Można przypuszczać na podstawie reguł wykładni przepisów prawnych, iż funkcjonuje on w opisanym kształcie w obrębie całej ustawy oświatowej.

Jak wynika z zamieszczonego w artykule zestawienia tabelarycznego, artykuły rozdziału 1. ustawy o systemie oświaty stanowią rozwinięcie celów zasygnalizowanych już w preambule do aktu prawnego — wskazują na dwukierunkowość podejmowanych przedsięwzięć, których celem jest kształcenie i wychowanie, wpajanie nawyków zachowań prospołecznych oraz obywatelskich. Są one także istotnymi wyznacznikami rozumienia szkoły i jej działań, dookreślającymi następnie w kolejnych, szczegółowych przepisach ustawowych.

Szkoła w analizowanym fragmencie ustawy postrzegana jest wielowymiarowo. Rozlegle opisywane są gwarancje mające służyć realizacji prawa do nauki oraz powszechnego i równego dostępu do edukacji. Wskazane są także grupy uczniów, czynniki osobowe i terytorialne, które w sposób szczególny muszą być wzięte pod uwagę w nauczaniu szkolnym. Ustawodawca obliguje w ten sposób odbiorców aktu prawnego do uwzględniania wielu różnych aspektów społecznych — równość i powszechność dostępu do edukacji mają zostać zapewnione niezależnie od indywidualnych cech ucznia, jego wieku, miejsca zamieszkania, sytuacji życiowej, czasu rozpoczęcia nauki, już zdobytego wykształcenia oraz etapu nauczania. Tym zasadom podporządkowane mają być również treści, metody i organizacja nauczania, a także inne formy pracy z uczniem, mające sprzyjać wyrównaniu jego szans w szkole.

W rozdziale 1. ustawy rozstrzygnięta zostaje również kwestia roli szkoły w wychowaniu młodych ludzi. Przepisy jednoznacznie wyznaczają szkole miejsce drugoplanowe względem rodziny dziecka (zadania o charakterze wspierającym proces wychowawczy w rodzinie). Takie rozwiązanie z jednej strony stanowi realizację konstytucyjnej zasady ochrony władzy rodzicielskiej, a więc prawa rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem, z drugiej zaś — jest istotnym, a nawet przesądzającym argumentem w odżywającej dziś często dyskusji dotyczącej odpowiedzialności za ewentualne niepowodzenia wychowawcze i problemy uczniów.

Choć ujęcie prawne sugerowałoby raczej uwzględnienie wyłącznie systemowo-instytucjonalnej płaszczyzny działania placówek edukacyjnych, szkoła jest nie tylko miejscem, które ma wyposażać uczniów w określoną wiedzę i umiejętności. To również otoczenie, w którym przekazywane są wszelkie wartości cenione w danym społeczeństwie — normy społeczne (w tym umiejętność pracy w grupie), patriotyczne i wartości regionalne. Jako instytucja powszechna i skupiająca młodych obywateli, szkoła na co dzień ma również formować określone zachowania, które — w mniemaniu władzy publicznej — powinny cechować każdego. Za takie uznane są w ustawie zasady bezpieczeństwa publicznego, zrównoważonego rozwoju, higieny nauki czy postępowania w stanach nadzwyczajnych. Szkoła to także placówka zobligowana do kształtowania pozytywnych postaw, które będą powielane przez uczniów już w życiu dorosłym — podejmowania ruchu fizycznego i efektywnego spędzania wolnego czasu. Jest też miejscem, w którym — z poszanowaniem wolności wyznania — speł-

niane mogą być potrzeby religijne młodych ludzi. W ramach działania tej instytucji władze publiczne umożliwiają więc uczniom korzystanie ze swobód obywatelskich w postaci wolności stowarzyszania się oraz zgromadzeń.

Obrona za punkt wyjścia społeczna i instytucjonalna perspektywa działań szkolnych nie powoduje ignorowania ucznia jako jednostki. Jako podmiot działań edukacyjno-opiekuńczych ustawa wskazuje wychowanków w konkretnym wieku, na określonym poziomie rozwoju, ze swoistymi umiejętnościami lub ze specjalnymi potrzebami, które decydują o sposobie, metodach, formie i treściach nauczania. Zaleca się odmienne traktowanie uczniów niepełnosprawnych, zagrożonych niedostosowaniem społecznym lub już nim dotkniętych, znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej i życiowej, a także uczniów zdolnych. Przepisy nakazują ponadto dostrzeganie indywidualnych uzdolnień każdego ucznia, jak również zapewnienie młodym ludziom dostępu do różnych form rozwijania swoich pasji podczas zajęć pozalekcyjnych.

Zgodnie z zapisami w ustawie dobór przekazywanych w szkole treści kształcenia ma być podporządkowany przygotowaniu do przyszłego zawodu oraz kontynuacji nauki. Dlatego kończący edukację uczeń powinien mieć specjalistyczną wiedzę, posiadać dokumenty poświadczające osiągnięty poziom wykształcenia, być gotowy do wyboru właściwej profesji, cechować się elastycznością i otwarciem na potrzeby rynku pracy, a także zdolnością do podejmowania własnych inicjatyw gospodarczych. Szkoła, według zapisów analizowanej ustawy, jest zatem miejscem indywidualnego rozwoju, który jednak ma służyć nie tylko poszczególnym uczniom, ale i całemu społeczeństwu. W ten sposób godzi interes indywidualny z ponadjednostkowym oraz realizuje podstawową funkcję prawa.

Bibliografia

- Bała P.: *Konstytucyjne prawo do nauki a polski system oświaty*. Warszawa 2009.
- Bastiat F.: *Prawo*. W: Idem: *Dzieła zebrane*. T. 1. Tłum. P. Toboła-Pertkiewicz. Warszawa 2009.
- Borkowski T.: *Terminologia prawna w ujęciu terminograficznym*. „Komunikacja Specjalistyczna” 2011, nr 4.
- Choduń A.: *Leksyka tekstów aktów prawnych*. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2006, z. 4.
- Choduń A.: *Leksyka tekstów aktów prawnych w zasobie leksykalnym współczesnej polszczyzny*. Warszawa 2007.
- Gizbert-Studnicki T.: *Język prawny a obraz świata*. W: *Prawo w zmieniającym się społeczeństwie*. Red. G. Skąpska. Kraków 1992.
- Inny słownik języka polskiego*. T. 2. Red. M. Bańko. Warszawa 2000.

- Jagodzińska D.: *Szkoła w języku, we wspomnieniach i w paragrafach*. W: *Językowe, literackie i kulturowe ścieżki edukacji polonistycznej (tradycja i współczesność)*. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Helenie Synowiec w czterdziestolecie pracy naukowej i dydaktycznej. Red. D. Krzyżyk, B. Niesporek-Szamburska. Katowice 2014.
- Kochanowski J.: *Jurydyzacja życia*. http://www.kochanowski.pl/pub_palestra_0708_2002.html.
- Król A., Kuzior P., Łyszczarz M.: *Prawo oświatowe. Komentarz do ustawy o systemie oświaty*. Warszawa—Bielsko-Biała 2009.
- Kurzyńska-Chmiel D.: *Podstawy prawne i organizacyjne oświaty. Prawo oświatowe w zarysie*. Kraków 2006.
- Malinowski A.: *Jednoznaczność i precyzja słów w tekście prawnym*. W: *Zarys metodyki pracy legislatora. Ustawy. Akty wykonawcze. Prawo miejscowe*. Red. A. Malinowski. Warszawa 2009.
- Pawelec M.: *Prawo i język*. W: *Lingua iuris*. Red. A. Mróz, A. Niewiadomski. Warszawa 2010.
- Pilch M.: *Ustawa o systemie oświaty. Komentarz*. Warszawa 2006.
- Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*. T. 41. Red. H. Zgólkowa. Poznań 2004.
- Słownik języka polskiego*. T. 2. Red. M. Szymczak. Warszawa 1994.
- Słownik języka polskiego*. T. 8. Red. W. Doroszewski. Warszawa 1966.
- Słownik współczesnego języka polskiego*. T. 2. Red. B. Dunaj. Warszawa 1999.
- Stępkowski A.: *Kochaj i rób, co chcesz. Rzecz o etyce, prawie, miłości własnej i o państwie prawa*. „Pro Fide Rege et Lege” 2008, nr 1.
- Uniwersalny słownik języka polskiego*. T. 4. Red. S. Dubisz. Warszawa 2003.
- Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r.* Dz.U. 2004, nr 256, poz. 2572.
- Zieliński M.: *Wiedza o tekstach prawnych jako warunek ich rozumienia*. W: *Język polskiej legislacji, czyli zrozumiałość przekazu a stosowanie prawa*. Red. A. Tietiajew-Różańska. Warszawa 2007.